۴ معاون پژوهشی و فناوری واحدهای بزرگ دانشگاه آزاد اسلامی استان تهران در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

تصمیم‌سازان نگاه هزینه‌ای به‌پژوهش نداشته باشند

آخرین روزهای فصل برگ‌ریزان مدت‌هاست با نام «پژوهش» گره خورده و همین مساله باعث می‌شود برای پژوهش، هفته‌ای را در نظر بگیرند و نمایشگاه‌ها برپا شود و از افرادی در این زمینه تجلیل کنند. ما هم در این فرصت یک هفته‌ای شرایط را مناسب دیده و سراغ برخی موضوعات در این زمینه رفتیم. در شماره امروز با چهارتن از معاونان پژوهش و فناوری دانشگاه آزاد اسلامی چالش‌های موجود بر سر راه تحقیق و پژوهش در کشور را بررسی کرده‌ایم و آنها نیز نکات مدنظر خود را با «فرهیختگان» در میان گذاشتند.

یزدان محمدی
روزنامه‌نگار

حمایت از مجلات داخلی برای چاپ مقالات

علی نیازی
معاون پژوهش و فناوری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

در ابتدا وضعیت پژوهشی واحد تهران مرکزی را تشریح کنید.

واحد تهران مرکزی یکی از بزرگ‌ترین واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی است که حدود ۶۰ هزار دانشجو و هزار هیات‌علمی در آن فعالیت دارند، طبیعتا با توجه به این حجم از دانشجو و هیات‌علمی جایگاه پژوهشی بالایی را می‌تواند داشته باشد. این واحد وظیفه خطیری برعهده گرفته و براساس رویکرد و سیاستگذاری دانشگاه آزاد اسلامی بناست دو ماموریت داشته باشد که امسال یک ماموریت دیگر نیز به آن افزوده شده و در حال حاضر این واحد دانشگاهی سه ماموریت را دنبال می‌کند. حدود دو سال است که به علت تمرکز روی دو برنامه علمی محیط‌زیست و علوم مهندسی ورزش پیشرفت‌های مناسبی را در این دو حوزه شاهد هستیم. هدف برنامه علمی ماموریت با همان پایش، همگرایی و هدفمندکردن پژوهش‌هایی است که در سطح دانشگاه و تحصیلات تکمیلی و اعضای هیات‌علمی انجام می‌شود. اگر ما نتوانیم عنوان محیط‌زیست برنامه‌ای را پذیرفته‌ایم به این معنی است که برویم و چالش‌های این حوزه را شناسایی و سپس راهکارهای مناسب با آن را اتخاذ کنیم؛ سپس براساس نیازهای جامعه و صنعت اقدامات مناسب را انجام دهیم. ما این چالش‌های اصلی را در همه برنامه‌ها تبدیل به نظام موضوعاتی کرده‌ایم که آنها موضوع تحقیق و پروژه‌های اعضای هیات‌علمی و دانشجویان را شامل می‌شوند. این یک نوآوری بوده که در سطح دانشگاه آزاد اسلامی انجام گرفته است. ما در زمینه محیط‌زیست چالش‌های آن را شناسایی و در این خصوص اقدام کرده‌ایم که بسیار مهم است. وقتی ما می‌گوییم محیط‌زیست به این معنی نیست که فقط در سطح دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی تحقیق کرده‌ایم. ما ۱۰۰ تیم آموزشی و پژوهشی را درگیر بحث‌ها و جنبه‌های مختلف محیط‌زیست کرده‌ایم و به جای آنکه این تحقیقات و پروژه‌ها پراکنده انجام شوند، یک همگرایی را در آن ایجاد کرده‌ایم که باید همه در زمینه علوم مهندسی ورزشی یا محیط‌زیست کار کنند، امیدوارم با این روش چالش‌های اصلی صنعت و دانشگاه حل شود. واحد تهران مرکزی به دلیل اینکه دانشجویان تحصیلات تکمیلی فراوانی در تمام رشته‌ها دارد به فکر ساماندهی پایان‌نامه و رساله‌های دکتری نیز بود که در فاز اول، ساختار اداری و بحث‌های کمی را پیگیری کرده‌ایم، در فاز دوم بحث‌های اجرا و رسیدن به مرحله دفاع و در فاز سوم بحث کیفیت را گذرانیم. وقتی ما از کیفیت در پایان‌نامه‌ها حرف می‌زنیم درواقع می‌خواهیم این کیفیت براساس پایش اجرا شود. از سویی دیگر پس از تجمیع واحد تهران مرکزی به دنبال آن بودیم که آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های سطح شهر را در مجتمع نمایش این دانشگاه تجمیع کنیم. این طرح تا ماه آینده به بهره‌برداری خواهد رسید که در آن بیش از ۵۰ آزمایشگاه تحقیقاتی وجود خواهد داشت.

با توجه به توضیحاتی که ارائه کردید، در واحد تهران مرکزی چند تیم تحقیقاتی یا موضوع تحقیقاتی وجود دارد که دانشجویان و استادان روی آنها فعالیت پژوهشی انجام می‌دهند؟

درخصوص برنامه علمی محیط‌زیست و علوم مهندسی ورزش این گونه است که هرکدام از این برنامه‌ها یک کمیته علمی را در ذیل خود تعریف کرده و این کمیته‌های علمی به‌ازای تک‌تک چالش‌ها یک زیر کمیته علمی دارند، یعنی ما در بحث محیط‌زیست هشت چالش اصلی مانند آلودگی آب، آلودگی هوا و دریاها داشتیم که به‌ازای هرکدام از این چالش‌ها یک کمیته علمی وجود دارد، پژوهشگران این کمیته استادان دانشگاه آزاد اسلامی و دولتی و همچنین دست‌اندرکاران صنعتی و ارگان‌های مختلف هستند. از خروجی نهایی این دو برنامه حدود ۱۰۰۰ نظام موضوعات استخراج شده است که هرکدام از اینها دسته‌ای از موضوعات دیگر را شامل می‌شوند.

این یافته‌هایی که در قالب نظام موضوعات استخراج شده‌اند به محصول یا تحقیقاتی عملیاتی ختم شده‌اند؟

همان گونه که برنامه‌ریزی شده است این طرح‌های تحقیقاتی از مهرماه شروع شده‌اند و فعلا زمان مناسبی برای بهره‌برداری نیست، اما قطعا تا مدتی دیگر به نتیجه خواهند رسید.

دانشگاه آزاد اسلامی در نظر دارد مقالات تحصیلات تکمیلی را در ژورنال‌های داخلی دانشگاه به چاپ برساند، شما در این زمینه چه پیشنهادی برای بهتر اجرا شدن این طرح دارید؟

در این طرح نکته اصلی آن است که این تعداد تعدادی مجله و نشریه توسط واحدهای مختلف دارد که به چاپ می‌رسند، ما باید اول مجلات را حمایت کنیم، ریاست دانشگاه آزاد اسلامی نیز به این امر تاکید داشت. به هرحال یک ژورنال و مجله تا چند شماره ابتدایی باید مقالات با ارزش را به چاپ برساند و آنها را برای ارزیابی قرار دهد که گرید علمی پژوهشی بگیرد. اما استادان علاقه‌مند هستند که مقالات خود را در مجله‌های خارجی به چاپ برسانند، از سویی دیگر استادان و دانشجویان دکتری دانشگاه آزاد اسلامی با توجه به اینکه باید دو مقاله از رساله خود استخراج کنند، باید حداقل یکی از آن دو مقاله در مجله‌های دانشگاه به چاپ برسد. به هرحال حجم زیادی از درخواست مقاله وجود دارد که همین مساله باعث تاخیر در دفاع از پایان‌نامه دانشجویان دکتری شده است، این کار هم نشریات را تقویت می‌کند هم به چاپ مقالات سرعت می‌بخشد.

مرجعیت‌بخشی به مقالات ISI در کشور ما بسیار رایج است، شما به‌عنوان معاون پژوهشی چقدر این مساله را مثبت یا منفی می‌دانید؟

به هر حال پایگاه‌های علمی یک مرجعیت علمی شناخته‌شده‌اند و چیزهایی را به‌عنوان شاخص دارند که محققان را بر آن اساس مورد سنجش قرار می‌دهند، نه می‌توان گفت این کار باید متوقف شود، نه می‌توان اعلام کرد که تمام معیارها صددرصد روی این پایگاه متمرکز بشود. من نه می‌خواهم آن را تایید و نه کاملا آن را رد کنم. به هرحال آنها علمی هستند و نمی‌توان آن را به یک کنار گذاشت. از سویی دیگر تمام معیارهای سنجش را نباید روی این پایگاه‌ها قرار داد، به‌طور کلی اینکه تمام تمرکز روی این پایگاه باشد، غلط است. مثلا رشته‌هایی هستند که در تحصیلات تکمیلی اصلا هدف آنها چاپ مقاله نیست. شاید در برخی رشته‌های دیگر مانند علوم پایه و فنی و مهندسی به علوم انسانی هدف، چاپ یک مقاله باشد ولی برخی رشته‌ها مانند هنر و معماری فلسفه‌شان چاپ مقاله نیست. من نمی‌توانم از دانشجو رشته موسیقی توقع چاپ مقاله داشته باشم، ما باید از این دانشجو توقع داشته باشیم که اثر خلق کند. باید معیار سنجش در رشته‌ها و برخی گرایش‌ها متفاوت باشد و نباید همه را با یک مقاله سنجید.

برخی مدیران به موضوع پژوهش نگاه هزینه‌ای دارند و آن را به‌صرفه نمی‌دانند، شما در این زمینه چه نظری دارید؟

برخی مدیران از کلمه پژوهش یا خود پژوهش برای سوءاستفاده می‌کنند. ما باید از پژوهش در برنامه بلندمدت انتظار داشته باشیم و اینکه مانند بازار، فلان کالا را بخریم و چند روز دیگر به قیمت بالاتری به فروش برسانیم. در امر پژوهش این کار اصلا قابل درک نیست. این مدیران که احساس می‌کنند باید برای پژوهش فقط هزینه کنند، باید بدانند اشتباه می‌کنند. همه می‌دانند اگر در کشور درست تصمیم‌گیری بشود، مشکلات حل خواهند شد. این تصمیم‌گیری باید در قالب یک پژوهش انجام بگیرد و بدون آن تصمیم‌گرفته نخواهد شد. همین تصور غلط باعث شده بین صنعت و دانشگاه فاصله ایجاد شود. اما کشور ما نسبت به منطقه و کشورهای آسیایی جایگاه مناسبی دارد که باعث امیدواری است. اما باید خروجی مقالات تبدیل به ثروت شود تا در تمام دنیا بتوانیم حرفی برای گفتن داشته باشیم.

یادداشت

پژوهش و راه دشوار اصلاح اجتماعی

سیدمجتبی امامی
پژوهشگر مرکز رشد دانشگاه امام صادق(ع)

هرساله چندین جشنواره پژوهشی در کشور برگزار می‌شود و صدها نشست در زمانی «پژوهش» شکل می‌گیرد و ده‌ها تقدیر از «پژوهشگران» برگزیده برگزار می‌شود. در شایستگی این جشنواره‌ها، نشست‌ها و برگزارشت‌ها حرفی نیست، اما بد نیست در کنار آنها، همتی هم بر هم‌اندیشی صاحب‌نظران درخصوص مشکلات پژوهش، یافتن و تفاهم بر سر راه‌ها و تجمیع اراده‌ها برای اصلاح امر پژوهش داشته باشیم.

بزرگانی همچون حضرت امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری مدظله‌العالی نقطه شروع اصلاح جامعه را اصلاح دانشگاه دانسته‌اند، اما آیا ما هم به همین میزان به این امر معتقدیم؟ آیا ما هم تقدم اصلاح جامعه را به اصلاح دانشگاه می‌دهیم؟

می‌دانیم که دانشگاه و فرهنگ دانشگاهی بسیار حساس‌تر و ظریف‌تر از سایر بخش‌های نظام اداره کشور است؛ بنابراین شدت تاثیرات نامطلوب در این مجموعه بیشتر است و همین اثرات نامطلوب، به‌شدت نظام علوم انسانی کشور را که باید «طیب» نظام اداره کشور باشد، زمین‌گیر کرده است. به عبارت روشن‌تر، ما با طبیبی مواجه هستیم که بیماری شدیدتری از خود بیمار دارد. دکتر رضا داوری اردکانی، فیلسوف شهیر و رئیس فرهنگستان علوم ایران که سال‌هاست در اداره کلان علمی و فرهنگی کشور نیز دستی بر آتش دارد، در کتاب «علوم انسانی و برنامه‌ریزی توسعه» منتشره در سال ۱۳۸۹، مطرح می‌کند که علوم انسانی موجود، در جریان رشد و بسط جامعه جدید برای مقابله با بحران‌ها و حل مسائل مدرنیته پدید آمده‌اند» (ص ۱۸). بر این اساس، قاعدتا لازم است پژوهش علوم اجتماعی کشور ما نیز سهمی بسزا در مقابله با بحران‌ها و حل مسائل جامعه کنونی ما ایفا کند.

عالمان علوم انسانی، به دلایل بسیار علاقه و دغدغه‌ای برای پرداختن به مسائل عمومی و مشکلات سازمان‌های دولتی ندارند:

۱- سازمان‌ها و به‌خصوص مدیران دولتی، این افراد و دانشجویان آنها را به سازمان‌های خود راه نمی‌دهند و اطلاعات مربوط به مسائل عمومی و سازمان‌های دولتی را در اختیار آنها قرار نمی‌دهند.

۲- در صورت پذیرش سازمان‌های دولتی و مدیران آنها، دانشجویان و اساتید علوم اجتماعی و انسانی اغلب توانایی لازم را برای پرداختن به مسائل آنها ندارند. علت این امر، علاوه‌بر ضعف مفرط در علوم اجتماعی کشور، نامتناسب بودن آموزش‌های ارائه‌شده در این رشته‌ها با مشکلات واقعی کشور است.

۳- نظام انگیزشی وزارت علوم برای اساتید و دانشجویان، مبتنی بر مقاله‌های علمی-پژوهشی و کتاب است. درنتیجه اگر هم سازمان‌های دولتی یا مدیران آنها بخواهند دانشگاهیان را در حل مشکلات خود دخالت دهند، انگیزه علمی - نه مادی - مناسبی برای این کار وجود ندارد، زیرا نگارش مقاله و کتاب فارغ از مسائل کشور، بسیار ساده و سهل‌تر از نوشتن مقالات و کتب مبتنی بر مسائل عمومی کشور است.

۴- درصورتی که بنا بر اتفاق یا انگیزه بسیار قوی، یک فرد دانشگاهی قوی، به‌طورجدی وارد و درگیر فضای خط‌مشی‌های اداره کشور شود، نه‌تنها به‌دلیل تنهایی و کثرت مشاغل، کار خاصی نمی‌تواند انجام دهد، بلکه فرصت‌های علمی خود را نیز از دست می‌دهد.

همین درگیری‌ها باعث شده نظام اداری کشور و نظام علوم انسانی، هر یک به مسیر خاص خود ادامه دهند و مطامع خود را برآورند. اما باید توجه داشت نظام علوم انسانی و اجتماعی بیکار نمی‌ماند و به تولیدات علمی خواهد پرداخت؛ منتها وقتی فرار نیست به مشکلات خط‌مشی کشور بپردازد، یا در پی حل مشکلات مطرح‌شده جامعه اجتماعی خواهد پرداخت یا به واردات بی‌حدوحصر نسخه‌های غربی مبادرت خواهد کرد.

بگذارید قدری عمیق‌تر این موضوع را واکاوی کنیم. ما در کشور، کم نابسامانی و مشکل نداریم، اما چقدر توجه‌مان به علت این مشکلات، پژوهش کشورمان مورد نقد قرار گیرد. مثلا در بحرانی همچون زلزله، عدم رعایت استانداردهای ساختمانی به‌عنوان یکی از علت‌های تشدید بحران مطرح می‌شود. این موضوع در گفت‌وگوهای مسئولان و کارشناسان مورد توجه قرار می‌گیرد و دستگاه‌های نظارتی این حوزه در معرض شدیدترین نقدها قرار می‌گیرند، اما تا به‌حال چقدر دیده‌ایم که به خاطر مشکل یا بحرانی از کشور، «پژوهش علوم اجتماعی» در زمره مجادلات قرار گیرد یا دستگاه‌های پژوهشی کشور همچدام از نقد را تجربه کنند. اگر حالت دوم، مشخص است که گویا اصلا هیچ انتظاری از «پژوهش علوم اجتماعی» نداریم؛ آنقدر پژوهش را کوچک شمرده‌ایم، آنقدر حسابی روی آن نکرده‌ایم که حتی از آن انتقاد هم نمی‌کنیم. روشن بگویم؛ ما اصلا شأنی برای «پژوهش علوم اجتماعی» در حل مشکلات کشور قائل نیستیم. اگر بر سر درصد بودجه پژوهش از تولید ناخالص کشور هم بحث می‌کنیم، برای این است که شنیده‌ایم این درصد در کشورهای پیشرفته فلان میزان است؛ پس ما هم برای پیشرفته‌بودن باید چنین هزینه‌ای انجام دهیم، وگرنه در واقع کارکردی برای این حوزه کردن قائل نیستیم.

سخن آخر اینکه اگر واقعا پیگیر بهبود وضعیت پژوهش کشور هستیم، باید پیش از هر چیز، فلسفه و کارکرد وجود اجتماعی آن را در کشور تدارک ببینیم؛ وگرنه صرفا با «هویتی تزئینی» مواجه خواهیم بود.

ادامه از صفحه ۴

پژوهش موفق، نوآوری و کاربردی بودن را با هم دارد

محمدعلی تهرانی
معاون پژوهشی واحد یادگار امام(ره)

تا چه اندازه پژوهش‌های امروز کشور در رفع مشکلات کشور موثر است؟

در اینکه پژوهش و فناوری باید در جهت رفع مشکلات صنعت و جامعه هدف گذاری و برنامه‌ریزی و اجرا شود و به بهبود کیفیت زندگی مردم و حل مسائل صنایع و به‌طور کلی کشور بینجامد، هیچ مشکلی وجود ندارد و مساله‌ای نیست که بخواهیم درباره اصل آن صحبت کنیم، چراکه پژوهش باید موجب کارآمدتر شدن سطوح مختلف مدیریتی در کشور شود. در همین راستا رویکردهای جدید حوزه معاونت پژوهش و فناوری واحد یادگار امام(ره) شهری به‌عنوان قطب برنامه علمی شبکه‌های ارتباطی و حمل‌ونقل ریلی، ترغیب و تشویق اعضای هیات علمی، دانشجویان به‌ویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی و سایر پژوهشگران جهت انجام پژوهش‌های نوآورانه و کاربردی، توسعه مراکز رشد و شرکت‌های دانش‌بنیان در راستای تحقق رسیدن به دانشگاه جامع مساله است.

نظرتان درباره اهمیت هزینه کرد در حوزه پژوهش و سیاست دنیا چیست؟

اصولا در همه‌جای دنیا، برای پژوهش و نقش آن در پیشرفت کشور اهمیت ویژه‌ای قائل هستند؛ چراکه دانایی یکی از شاخص‌های پیشرفت و تعالی هر کشور محسوب می‌شود. کشور ما نیز با توجه به جایگاه و رتبه بالای تولید علم نشان داده که مستثنی از این تفکر نیست و طبیعی است برای رسیدن به این مهم و استفاده از نتایج پژوهش‌ها باید در حوزه سرمایه‌گذاری این حوزه اقدامات ویژه‌ای انجام‌شود. همچنین باید متذکر شد اقتصاد حاصل از پژوهش‌های کاربردی و حل مساله صنف‌رفته از تعالی جامعه و رفع نیازمندی‌های کشور، یک اقتصاد پایدار نیز برای توسعه و آبادانی کشور ایجاد می‌کند که نه‌تنها مردم از آن بهره‌مندمی‌شوند بلکه با صادر کردن دانش علمی و فنی موجب اعتبار و غنای علمی کشور نیز می‌شود. لذا هزینه کرد در این حوزه امری واجب و ضروری و مهم تلقی می‌شود که همه سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی باید اهتمام ویژه‌ای برای سرمایه‌گذاری در این حوزه به خرج دهند.

نام‌گذاری هفته‌ای به نام پژوهش در کشور چقدر توانسته موتور محرکه این حوزه را به کار بیندازد؟

۲۵ آذر را روز شورای فرهنگ عمومی کشور به‌نام روز پژوهش نام‌گذاری شد و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نیز از سال ۱۳۷۹ چهارمین هفته آذرماه را به‌نام هفته پژوهش نام‌گذاری کرد. درواقع علت نام‌گذاری چنین هفته‌ای این است که در این هفته، مردم با اهمیت پژوهش، نقش، جایگاه و تاثیر آن در بهبود کیفیت زندگی، تعالی جامعه و کشور آشنایی بیشتری پیدا کنند و با موسسات، سازمان‌ها و مجموعه‌هایی که دارا رسالت و ماموریت پژوهشی دارند، آشنا شوند. این روز و هفته قطعا فرصتی را ایجاد می‌کند تا محققان و دوستداران علم و پژوهش با یکدیگر به تعامل بپردازند و در جریان پیشرفت‌ها و فعالیت‌های پژوهشی انجام‌شده در حوزه‌های مختلف کشور قرار گیرند و مهم‌تر اینکه ایده‌های جدید پژوهشی ایجاد شود. نام‌گذاری این هفته در عمل توانسته نقش سازنده‌ای را برای حرکت رو به جلوی محققان در حوزه‌های مختلف پژوهشی داشته باشد.

کمی درباره ویژگی‌های یک پژوهش موفق صحبت کنید.

پژوهشی را می‌توان جزء پژوهش‌های موفق دانست که در کنار نوآوری در حیطه خود، کاربردی نیز بوده و در جهت حل مسائل صنعت و جامعه باشد، در اصل پژوهشی جزء برترین‌ها محسوب می‌شود که راهکار ارائه‌شده توسط آن امکان تحقق داشته باشد، نه اینکه صرفا پژوهشی انجام‌شود که در حوزه عمل نتواند کارایی خود را به اثبات برساند.

به اعتقاد شما وضعیت پژوهش در صنعت و دانشگاه ما در چه جایگاهی قرار دارد؟

خوشبختانه در سال‌های اخیر با توسعه مراکز رشد، پارک‌های علم و فناوری و افزایش شرکت‌های دانش‌بنیان که همواره مورد تاکید مقام معظم رهبری به‌ویژه در دیدار اخیر ایشان با نخبگان قرار گرفت، با شناسایی مشکلات صنعت، پژوهش‌ها در راستای رفع مشکلات این بخش هدف‌گذاری شده و همین مساله گام بسیار مثبتی در این زمینه به شمار می‌رود. از سوی دیگر جای شگفتی دارد که دانشگاه آزاد اسلامی با راه‌اندازی سامانه پژوهش اثربخش یکپارچه شبکه‌ای (پایش آزاد) جهت رفع مشکلات صنعت و جامعه قدم برداشته و براساس همین برنامه قرار است بعد از این کلیه پایان‌نامه‌های مقاطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری در راستای برنامه‌های علمی تدوین شده که براساس نیاز صنعت و جامعه در این سامانه ارائه‌شده، نگارش شود؛ مساله‌ای که یکی از نیازهای جدی این روزهای کشور محسوب می‌شود و می‌توان از ظرفیت عظیم پایان‌نامه‌های دانشجویان در جهت رفع مشکلات امروزی کشور استفاده کرد. البته باید به این مساله نیز اشاره کنم که طرح پایش آزاد با هدف تحقق سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها که جزء مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی است، دنبال می‌شود و در چند سال آینده می‌توان نتایج آن را در عرصه‌های مختلف مشاهده کرد.

پروژه ۵۰۰ میلیون تومانی

صابر صفا
معاون پژوهشی تهران شمال

در حوزه پژوهشی چه اقداماتی صورت گرفته است؟

اقدامات پژوهشی در واحد تهران شمال تا دومین ماه از سال ۹۸ در حالت بایکوت قرار داشت و این به گفته خود مسئولان مربوطه ما جزء دانشگاه دوم یا سوم در حوزه پژوهشی هستیم. اقدام بسیار خوبی که رخ داده، این است که ما عملا دیگر پایان‌نامه درسی نداریم و همگی آنها موسوس شده و وارد سیستم پژوهش‌یار شده است. در حوزه برنامه یک ژورنال نیز رنگینک اول را میان همه واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی داریم. اولین واحدی هستیم که در حوزه پایش آژاد چهار تا پنج نظام موضوع را در سامانه‌ای تعریف‌شده آپلود کرده‌ایم که این اقدام به حوزه علم‌سنجی و مهم‌تر آن، تولید علم‌سنجی کمک می‌کند. در حوزه مراکز رشد نیز در ۶ رشته ماهی که بنده در این سمت هستم، ۱۷ هسته فناور تشکیل داده‌ایم. در حوزه آزمایشگاهی نیز مجتمع‌های آزمایشگاهی داریم. بابک کاهدادی، رئیس پژوهشگاه وشبکه آزمایشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی نیز نظرش این بود که آنها را آزمایشگاهی کنیم و در همین راستا هم تجربی را تشکیل دادیم تا بررسی کنند این آزمایشگاه‌ها در کدام حوزه‌ها تجهیز شده که بیشترین خدمات دهی را داشته باشند. یک دیگر از اقدامات ما این است که این مجتمع را به صورت هیات مدیره‌ای اداره کنیم و در حوزه‌های مختلف افراد متخصص کارها را به صورت تخصصی جلو ببرند تا هم سرعت عمل و راندمان را افزایش دهیم. در حوزه ارتباط با صنعت نیز جلسات خوبی را با صنایع مختلف ازجمله قرارگاه خاتم‌الانبیا و شهرک‌های صنعتی داشتیم، در حال حاضر حدود چهار هزار شرکت مهندسی در استان تهران تحت پوشش شهرک‌های صنعتی است. در این جلسات مدلی را ارائه کردیم که براساس آن صنایع با ما پروژه‌های صنعتی را انجام دهند؛ درهمین ۱۵ درصد این پروژه‌ها نیز در قالب پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی خواهند بود. در همین راستا یک سری موضوعات صنعتی را تعریف و به استادان اعلام کرده و از آنها درخواست می‌کنیم در این حوزه‌ها پروژه بیاورند و چون کارویژه ما یدافند غیرعامل است، از خود سازمان یدافند غیرعامل نیز تعدادی پروژه گرفته‌ایم که استادان تا بررسی کنند این آزمایشگاه‌ها در کدام حوزه‌ها تجهیز شده که بیشترین خدمات‌دهی را داشته باشند. یک دیگر از اقدامات ما این است که این مجتمع را به صورت هیات‌مدیره‌ای اداره کنیم و در حوزه‌های مختلف افراد متخصص کارها را به صورت تخصصی جلو ببرند تا هم سرعت عمل و راندمان را افزایش دهیم. در حوزه ارتباط با صنعت نیز جلسات خوبی را با صنایع مختلف ازجمله قرارگاه خاتم‌الانبیا و شهرک‌های صنعتی داشتیم، در حال حاضر حدود چهار هزار شرکت مهندسی

ادامه در صفحه ۵

مساله اصلی در پژوهش اثرگذاری است

حمیدرضا رحیمی
معاون پژوهشی واحد تهران غرب

تا چه اندازه پژوهش‌های امروز کشور در رفع مشکلات کشور موثر است؟

از آنجا که تمایز ذاتی خلقت آدمی حس نیل به کمال و حرکت در جهت تعالی و کسب پیشرفت در جمیع جهان زندگی است و پژوهش نیز همان ترسیم نقشه راه در این راستا به‌شمار می‌رود، لذا وجود پژوهش امری انکارناپذیر و جداننده‌ی برای تمام جوامع بشری از جمله کشور ما محسوب می‌شود. به‌عبارت دیگر، پژوهش فعالیتی هدف‌دار و برنامه‌ریزی‌شده برای شناخت جهان اطراف ما، گسترش مرزهای دانش، پاسخ به ناداناسته‌ها و همچنین ایجاد روش‌های جدید برای زندگی بهتر و انتقال این یافته‌ها به نسل‌های بعدی بوده و همین مساله نشان‌دهنده اهمیت بسیار بالای این جنبه از زندگی بشر است.

کمی درباره اهمیت سرمایه‌گذاری دستگاه‌های مختلف برای انجام فعالیت‌های پژوهشی صحبت کنید.

مطمئنا اصلی‌ترین ابزار جهت پیشرفت و ایجاد کشوری مقتدر، پژوهش در حوزه‌های مختلف ازجمله پژوهش‌های بنیادی و نظری، پژوهش‌های کاربردی، کارگاهی، آزمایشگاهی و ایجاد بستر مناسب جهت ارائه و تبادل یافته‌های پژوهشی با کشورهای مختلف بوده و طبیعی است که هیچ‌کدام از این فعالیت‌ها بدون سرمایه‌گذاری و هزینه‌کرد در ایجاد زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری میسر نمی‌شود. در اصل نمی‌توان سرمایه‌گذاری در این حوزه را همانند هزینه‌کردهای جاری تصور کرد؛ چراکه قطعا با به‌نتیجه رسیدن هر فعالیت پژوهشی، نه‌تنها یکی از مشکلات کشور برطرف می‌شود، بلکه امکان بازگشت تمام مبالغ سرمایه‌گذاری شده در آن فعالیت پژوهشی وجود دارد.

به‌نظر شما نام‌گذاری هفته‌ای به نام پژوهش تا چه میزان در پیشبرد سیاست‌های پژوهشی کشور موثر بوده است؟

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به‌منظور تقدیر و تشکر از پژوهشگران و گسترش فرهنگ پژوهش از سوی «شورای فرهنگ عمومی» کشور روز ۲۵ آذرماه به نام روز پژوهش و به‌دنبال آن هفته چهارم آذرماه به‌نام هفته پژوهش در تقویم دانشگاهی نام‌گذاری شد و طبیعی است که چنین اقداماتی می‌تواند در کنار انگیزه‌دهی به محققان و پژوهشگران، عزم جدی در میان مسئولان نیز ایجاد کند.

ویژگی‌های یک پژوهش موفق چیست؟

پژوهش موفق پژوهشی اثرگذار است. اثربخشی پژوهش‌های موفق گاهی به‌صورت حل چالشی از پیش تعریف‌شده و گاهی به‌صورت پاسخ سوالات و چالش‌هایی است که در آینده‌نزدیک می‌رود، گاهی نیز در بستر نقد یا مقایسه روش‌های پاسخ‌دهی و یا به‌صورت گسترش یا ارتقای تحقیقات پیشین ظهور می‌کند و این طور نیست که بتوان یک قالب مشخص را برای همه پژوهش‌ها در نظر گرفت و این طور تصور کرد که اگر پژوهشی در آن قالب تعریف نشود، جزء پژوهش‌های موفق نخواهد بود. درحقیقت باید هر پژوهشی را در ظرف خود مورد سنجش قرار داد.

وضعیت پژوهش در صنعت و دانشگاه‌های ما به چه صورت است؟

مطالعات و تحقیقات علمی در شاخه‌های مختلف به سه روش آغاز می‌شود و ادامه پیدا می‌کند؛ دسته اول، طرح مساله از طرف سازمان‌ها یا مراکز صنعتی و آغاز تحقیقات برای حل آن. دسته دوم، طرح سوال و ایجاد یک زمینه تحقیقاتی توسط دانشگاهیان با رویکرد تولید علم و گسترش آن و دسته سوم هم تحقیقات علمی در راستای گسترش و تولید علم از نتایج به دست‌آمده پژوهش‌های دسته اول یا تلاش در راستای یافتن کاربرد درخصوص پژوهش‌های دسته دوم است. مطمئنا بدون دانش نظری و انجام پژوهش‌های بنیادی، پژوهش در جهت حل مشکلات جامعه و به‌ویژه مشکلات صنعت امکان‌پذیر نیست. جامعه دانشگاهی و محققان کشور ما بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و با گسترش تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌ها در انجام پژوهش‌های بنیادی و تولید علم بسیار موفق عمل کرده‌اند، اما مساله اصلی این است که اثربخشی این تحقیقات در حل مشکلات صنعت و جامعه سهم قابل‌توجهی نداشته و نتوانسته انتظارات را برآورده کند. ازجمله مهم‌ترین علت‌های این آسیب، بها دادن بیش از حد به تولید علم، کم‌اهمیت دانستن پژوهش‌ها در راستای اختراع و امور صنعتی و کارگاهی و بالاخره به‌روز نبودن سرفصل‌های دروس دانشگاهی که عاملی بسیار تاثیرگذار است.

امروزه شاهد هستیم که مرجعیت بخشی به مقالات ISI در کشور ما رایج است، به‌نظر شما این کار درستی به‌شمار می‌رود یا خیر؟

پایگاه داده‌های ISI یکی از پایگاه‌های نشر مقالات علمی و به وضوح، یکی از معیارهای سنجش کیفی مقالات است، اما بسیاری از مجلات علمی هستند که در این پایگاه نمایه نشده‌اند. از طرف دیگر براساس رشته‌های مختلف علمی پایگاه‌های تخصصی بسیار کیفی به جز ISI موجودند که از آنها غافل مانده‌ایم و لذا پایگاه داده‌های ISI به‌هیچ‌عنوان نمی‌تواند تنها معیار کیفی سنجی یافته‌های علمی باشد. ارزش یک مقاله به اثربخشی آن در حل مسائل موردنیاز کشور برمی‌گردد و مقالات و دستاوردهای علمی بسیار با کیفیتی هستند که در این پایگاه داده‌ها انتشار نیافته‌اند و یکی از تصمیمات اشتباه مدیران در عرصه دانشگاه‌ها، ملاک قراردادن چاپ مقالات دانشجویان تحصیلات تکمیلی در این پایگاه است. با سیاستگذاری‌های فعلی حاصل دسترنج و تلاش محققان ما که بعضا با صرف هزینه نیز همراه است، در جایی چاپ می‌شود که برای دریافت همان مقالات مجددا باید هزینه پرداخت کنیم.

قطعا پرهیز از افراط و تفریط در تدوین شیوه‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های پژوهشی و ارتقای اعضای هیات‌علمی و سعی بر سنجش کلیه پژوهش‌ها و تحقیقات علمی با یک مقیاس، اشتباهی بزرگ است و همان اندازه که افراط در ارزش‌گذاری تحقیقات اساتید و دانشجویان با مقیاس تولید علم و چاپ مقاله در چند پایگاه داده‌ها روشی مناسب و سنجیده به شمار می‌رود، طبیعتا کم‌اهمیت ساختن تولید علم و عدم ارتقای علوم پایه و افراط در جهت رونق بخشیدن و منوجه ساختن تمام استعداد و پتانسیل دانشگاه‌ها، اساتید و دانشجویان درجهت ایجاد کسب‌وکار و امور صنعتی اشتباه است.

پشتوانه تحقیقات اثرگذار و حل مشکلات صنایع و کشور انجام پژوهش‌های بنیادی و نظری و گسترش علوم پایه براساس نیازمان است. ایجاد و گسترش مجلات علمی داخلی و صد البته با نظارت دقیق بر حفظ کیفیت آنها، ایجاد تغییرات بنیادی در سرفصل دروس دانشگاهی به‌ویژه در علوم پایه و ایجاد تحول در ارائه روش‌های آموزشی در دانشگاه‌ها ازجمله راهکارهای اساسی و بااهمیت است که باید مدنظر قرار گیرد.

به‌نظر شما وضعیت پژوهش در صنعت و دانشگاه‌ها براساس یافته‌های پژوهشی جهان را قبول دارید؟

قبول دارم، اما معیاری که برای این کار در نظر گرفته می‌شود شامل فضای سبز دانشگاه‌ها، میزان دانشجویان و... است و این پارامترها قطعا در انتخاب دانشگاه‌های برتر اثرگذار است.

نگاه شما به مساله پژوهش در دانشگاه‌های دولتی چطور است؟

چندان تفاوتی بین دانشگاه‌های دولتی و دانشگاه آزاد اسلامی در این زمینه وجود ندارد، هرچند در دانشگاه امیرکبیر و شریف نسل سوم دانشگاه‌ها تحت‌عنوان دان